

РЕЦЕНЗИЯ

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност
„Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“

Рецензент: доц. д-р Надежда Георгиева Благоева, научна специалност „Финанси,
парично обръщение, кредит и застраховка“, Аграрен университет Пловдив

Автор на дисертационния труд: Ивелин Симеонов Кичуков, редовен докторант към
катедра „Финанси и кредит“, СА „Д.А.Ценов“ Свищов, научни ръководители проф.д-р
Андрей Захариев и доц. д-р Петя Иванова

Тема на дисертационния труд: „Финансово-икономически анализ на
стратегическата трансформация на туризма в България“

Основание за представяне на рецензията: Заповед №1234/18.11.2024 год. на Ректора на
СА „Д.А.Ценов“ Свищов

I. Общо представяне на дисертационния труд:

Представеният за рецензиране дисертационен труд е посветен на тема с изключителна актуалност с оглед не само на икономическата значимост на сектора и бума в развитие в годините след Ковид кризата, но и най-вече сериозната необходимост за реформа и подпомагане на туристическия бранш в Република България. Настоящата разработка е в обем от общо 183 страници, от които 165 основен текст. Структурата е класическа, като съдържа увод, три глави, заключение, списък на фигурите и таблиците, две приложения, използвана литература и декларация за оригиналност. За онагледяване на изложените съждения са използвани общо 6 таблици и 23 фигури. Съществува логична последователност и обвързаност между основните три глави. Работата е сравнително балансирана с известен превес на трета глава. При разработване на своя труд докторантът е проучил 82 литературни източника, от които 43 на чужд език, а останалите 39 на български. Авторът добросъвестно е цитирал така приложените литературни източника, като е спазил изискванията на APA стил за цитиране. За обработка и анализ е приложил стандартен и специализиран софтуер MS Excel и IBM SPSS Statistics.

Основна цел на дисертационния труд е да направи финансово-икономически анализ и предложи решения за оперативно адаптиране и стратегическа трансформация на целия туристически сектор за функциониране по време и след пандемията COVID-19 при отчитане на конкурентните предимства на страната ни. За постигане на така

поставената си цел докторантът формулира три изследователски задачи, които са обвързани с така посочената цел на изследването. В хода на тяхното решаване докторантът доказва основната си изследователската теза, а именно „ ... че форсмажорното въздействие на световната пандемия, породена от болестта COVID-19 налага прецизиране и преоценка на всички досегашни решения за финансиране и инвестиране в туристическия отрасъл в посока оперативно адаптиране и стратегическа трансформация на целия туристически сектор за функциониране по време и след пандемията“.

Обект на изследване в дисертационния труд е туризмът в Република България, а **предмет** е стратегическата му трансформация в условията на постепидемично възстановяване. За доказване на своята теза докторантът е използвал редица методи като например сравнителния анализ, анкетни методи, корелационен анализ, методите на дедукцията и индукцията, статистическите методи за анализ, графично илюстриране на резултати от обработка на данни анкетното проучване по ликертовата скала и др.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Така подбраната от докторанта и неговите научните ръководители **тематика** се отличава със своята изключителна актуалност, практическо приложение и дисертабилност. Самият автор добре аргументира това в уводната част на своето изследване, като подчертава негативното влияние на Ковид кризата върху туристическия сектор и последвалата от тук необходимост от нова стратегическа трансформация на така предлагания краен продукт, който трябва да се адаптира към новите условия и изисквания.

Композицията на дисертационния труд е стегната и логически обвързана. В **уводната част** съвсем акуратно е очертана изследователската рамка на изследването. Аргументирана с точност е актуалността на темата, формулирани са нейните обект, предмет, цел, методи, задачи, една основна теза и три работни хипотези. Теоретичната постановка е дадена в **първа глава** на изследването, посветена на тезисни анализи и виждания за стратегическа трансформация на туризма в България. От своя страна тя е разделена на четири части. На първо място е осъществен критичен анализ на основни национални стратегически документи за развитие на туризма като Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г. и Плана за действие към нея за периода 2017-2020 г., които дефинират туризма като структуроопределящ в националната ни икономика. След това е направен критичен анализ на черноморската транспортна инфраструктура като важен фактор за

следепидемично възстановяване на отрасъла. Авторът аргументира необходимостта от правителствени инвестиции за преодоляване на „тесните„ места в двата големи областни града чрез изграждане на транзитни и околоръстни пътища. Фокус е поставен върху потенциала за развитие на туризма в Дунавския лимес чрез грантова подкрепа по програмата ТГС „България-Румъния“ 2021-2027, което може да съживи икономиките на двата най-бедни придунавски региона. В края на първа глава докторантът акцентира вниманието си върху борсов анализ и оценка големи туристически дружества на българския капиталов пазар. Извършен е корелационен анализ на борсовите котировки на „Албена“ АД.

Във **втора глава** се изгражда методиката за анкетно проучване на насоките за стратегическа трансформация на туризма. Аргументира се възможността чрез проучване на клиентското мнение сред 174 респонденти по методиката на Ликертовата скала да се изведат основните насоки за трансформация на туризма. Първо се обосновава конкретната методика на проучване, дадени са основните групи въпроси и тяхната формулировка, обобщени са получените резултати, които от своя страна позволяват на автора да изложи своите критики и основни насоки за корекции в стратегическите документи за развитие на туризма. Сред по-важните от тях се открояват липсата на финансиране, включително и по европроекти, липса на национален приоритет в туризма, недостатъчно добре използване на природните дадености на страната и възможности да се утвърди като спа, приключенски, исторически, балнеологичен, морски, зимен туризъм и др. Именно поради констатираните пропуски авторът отчита, че възстановяването на туризма в експортния му аспект след Ковид кризата е нереално, тъй като е налице значителен спад в потока чуждестранни туристи спрямо нивата отпреди 2019 год.

Трета глава е посветена на възможните насоки за стратегическа трансформация на туризма в България на базата на анкетно проучване. В графичен вид са представени и обобщени резултатите от анкетното проучване сред бенчмарк респондентите, инспирирали автора при формулировката на възможни начини за преодоляване на констатираните слабости и проблеми, възпрепятстващи следепидемиологичното възстановяването на туристическия бранш в България.

В **заключение** докторантът обобщава основните си изводи и препоръки. Такива са изведени и в края на всяка отделна глава, което повишава качеството на научната разработка и способства за по-добрата ѝ систематизираност и възприятие. Те са подсилени и от добрата визуализация чрез отделните фигури и таблици. Използваният от автора стил и понятиен апарат е на необходимото ниво, демонстрирано е добро познаване на научната литература в съответната област.

Докторантът прилага две приложения към своя труд, където помества схематично броя на регистрираните туристи в България за зимен сезон 2023/24 от водещи пазари и процентното изменение в броя регистрирани нощувки на туристи в ЕС през 2023 спрямо 2022 год.

Авторефератът на дисертационния труд е разработен в обем от 33 страници, които в синтезиран вид представят отделните композиционни елементи и качества на изследването. Представена е справка за научните и научно-приложни приноси на разработката, които са изцяло дело на докторанта. Приемам посочените от автора приноси моменти и считам, че те са напълно в унисон със съдържанието на дисертационния труд. По тематиката на настоящето изследване авторът е публикувал общо 3 бр. самостоятелни научни статии и 2 бр. научни доклада, от които 1 бр. е в екип с други научни изследователи. Някои от тях докторантът е представил на общо 3 бр. научни форума, където той е взел участие. Така общият брой на публикациите става 5, въпреки че в това отношение е налице разминаване между числата, посочени в дисертационния труд и в автореферата. За нуждите на рецензията възприемам **5 бр. публикации**, които носят съответно 42,5 точки, което превишава изискуемите съгласно нормативната база 30 точки. Посочените публикации са атестат, че поне част от съжденията на докторанта са придобили обществена популярност, като са получили своята научна критика и оценка. Тематиката на публикациите е тясно свързана и отразява отделни ключови моменти от цялостното съдържание на дисертационния труд.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

В представената справка за приносните моменти на дисертационния труд са изведени общо четири такива, без те да са класифицирани по видове на научни и научно-приложни. Те са както следва:

Първо. Чрез тезисен подход е обосновава необходимостта от инвестиции във високоскоростни меридианни трасета за осигуряване на достъпност до Българското Черноморие. Бързият транзит от летище Сарафово до разположените южно и северно на Бургас курортни селища е ключово за развитието на региона. Черноморската транспортна мрежа и въздушния транспорт от летищата в Бургас и Варна повишават категорично заетостта на легловата база през летния туристически сезон

Второ. Идентифицирани са възможности за подкрепа с грантово финансиране на туризма в Дунавския регион, с обосновка на дестинация Дунавски лимес, която да бъде приоритет за трансграничното сътрудничество между България и Румъния в период

2021-2027. Разкриването на потенциала на река Дунав и нейните острови изисква мащабни инвестиции в туристическия сектор в дунавските общини.

Трето. Установено е текущото състояние, проблеми, насоки за стратегическа трансформация на туризма в България на базата на емпирично изследване в общо шест раздела сред 174 респонденти.

Четвърто. Чрез финансово-икономически анализ и дескриптивна статистика потвърждава силния негативен ефект от пандемията за периода 2019-2023 г., свързан с огромни пропуснати ползи, което в съчетание и с войната в Украйна води до практическа загуба на два стратегически пазара, които осигуряват сериозни квоти за категорията чуждестранни туристи.

В обобщение приносните моменти на дисертационния труд могат да бъдат отнесени към групата на „обогатяване на научните постижения“ и „приложение на научни знания в практиката“.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Считам, че докторант Ивелин Кичуков се е справил подобаващо при разработване на своя дисертационен труд и затова нямам съществени критични бележки, но си позволявам да задам следните въпроси:

1. Какви по-конкретни инвестиции в черноморската транспортна инфраструктура бихте препоръчали?
2. Какви конкретни мерки бихте предложили за преодоляване на 12те изведени от Вас авторски критики за стратегическото развитие на туризма?

V. Обобщено заключение и становище.

В заключение считам, че представеният за рецензия дисертационен труд на тема **„Финансово-икономически анализ на стратегическата трансформация на туризма в България“** представлява самостоятелно и завършено научно изследване по актуална за науката и практиката тема, свързана с необходимостта за стратегическа трансформация на туризма в условията на постепидемично възстановяване. То изцяло отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение. Докторантът постига целта си, поставена в самото начало, утвърждава работните си хипотези и доказва основната си изследователската теза. Всичко това доказва качествата и способността на докторанта да реализира самостоятелни научни и научно-приложни изследвания. Посочените по-горе аргументи ми дават основание да дам своята положителна оценка и да препоръчам на

почитаемото научно жури да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на **Ивелин Симеонов Кичуков** по област на висшето образование 3. Социални, правни и стопански науки, ПН 3.8 Икономика, научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредити и застраховка“.

Дата: 10.12.2024

Рецензент: доц. д-р Надежда Благоева
(.....)